

Pròleg a *Laureà Figuerola i la pesseta*

Josep Jané i Solà

Catedràtic de política econòmica de la Universitat de Barcelona
Expresident de la Societat Catalana d'Economia

En el moment en què un grapat de països d'Europa, entre ells Espanya, decidiren instaurar una moneda comuna, a partir de l'any 1999, i la seva implantació definitiva des de l'1 de gener de 2002, va quedar clar que la pesseta —com la resta de monedes dels dotze països que adoptaren l'euro com a nova divisa nacional— tenia una data de caducitat. I així, quan l'1 de gener de 1999 perdíem la pesseta com a vella divisa nacional, vàrem ser molts els qui recordàrem que cent trenta anys abans, un català, Laureà Figuerola, l'havia implantada, substituint les noranta-set monedes de curs legal que circulaven aleshores per Espanya (atès que des de la pragmàtica de Carles III de 1772 fins a la llei monetària de 1864 s'havien succeït set sistemes monetaris: aquest era el motiu que circulesin *legalment* noranta-set monedes diferents).

Aquesta situació més o menys caòtica, juntament amb el marc de la Convenció monetària internacional de París de 1865 que creava la Unió Monetària Llatina, van fer que tot just un mes després del famós pronunciament de Prim, Serrano i Topete a Cadis aparegués signat per Figuerola —nou i flamant ministre d'Hisenda del Govern provisional del general Serrano— el decret de 19 d'octubre de 1868 que, per fi, establia la pesseta com a única unitat monetària d'Espanya.¹ Fou, com s'ha dit tantes vegades, una veritable «filla de la revolució». La cronologia abreujada de la pesseta l'hem sintetitzat al final d'aquest pròleg. Com es pot veure, és un exemple que fa bona la dita popular que diu que a Espanya no hi ha res que sigui tan durador com el que és provisional: la pesseta fou instaurada per un govern *provisional* i ha estat a les butxaques dels espanyols *cent trenta-tres anys!*

Pel dit fins aquí i pel que els mitjans de comunicació han escrit abundantment aquests darrers temps, es pot pensar que, havent-se acabat el que podríem

1. L'eliminació del caòtic sistema existent fins al 1868 ja havia estat estudiada per la Junta Consultiva de la Moneda, que la va presentar al Govern anterior el mes de febrer d'aquell mateix any; aquest projecte mereixé també l'aprovació del Consell d'Estat.

anomenar *cicle de la pesseta*, s'ha acabat l'obra més coneguda, per popular, de Laureà Figuerola. Doncs bé, crec que no és així, ans és tot el contrari.

La veritable obra de Figuerola: l'euro

La veritable obra de Figuerola fou, com s'indica en el mateix preàmbul del Decret de 19 d'octubre de 1868 d'instauració del nou sistema monetari estructurat entorn de la pesseta, modificar el pes i la llei del metall de la unitat monetària prevista en l'estudi aprovat vuit mesos abans, per equiparar i, en conseqüència, igualar el seu valor al de, diguem-ne en terminologia actual, l'euro d'aquell moment, instaurat per la Unió Monetària Llatina: una moneda *única* que es denominava *franc* a França, Bèlgica i Suïssa, que es denominava *lira* a Itàlia, que va passar a denominar-se *pesseta* a Espanya i, més tard, es denominaria *dracma* a Grècia.

D'entrada, doncs, és necessari deixar ben clar que l'obra de Figuerola, en instaurar una pesseta lligada absolutament a altres monedes europees (tal com des de l'1 de gener de 1999 acabem de fer de nou), va intentar durar, amb alts i baixos, fins a la desaparició de la Unió Monetària Llatina. Per això, es pot afirmar feafentment que, precisament, en deixar de circular la pesseta l'any 2002 i ser substituïda per l'entrada en circulació de l'euro, la veritable obra de Figuerola de tenir una unitat monetària de valor idèntic a la dels països d'Europa de la zona està ara més vigent que mai. No s'ha acabat el *cicle Figuerola*: en realitat, s'ha tornat a posar en marxa de forma molt més sòlida i duradora. Avui s'ha aconseguit l'homogeneïtat que ell desitjava amb altres monedes europees. I actualment, a més a més, està passant que, quan ens posem la mà a la butxaca per treure unes monedes, ens trobem monedes encunyades a Espanya, França, Bèlgica, Itàlia, Grècia, etc., perquè totes tenen el mateix valor a qualsevol d'aquests països, quelcom que ja preveia l'article 12 del Decret de 19 d'octubre de 1868 sobre la instauració de la pesseta, segons el qual s'autoritzava «la circulación legal en todos los dominios españoles de las monedas de oro y plata acuñadas en países extranjeros, siempre y cuando tengan peso igual o exactamente proporcional, la misma ley y condiciones, y que sean admitidas recíprocamente las nacionales en aquellos países».

La valentia de Figuerola defensant els barcelonins

Però, a banda de la seva extraordinària visió (i decisió!) en el tema de la pesseta, en la transcendental supressió del dret diferencial de bandera, en l'avui tan cercada disciplina pressupostària i en la coneguda reforma aranzelària, tots ells aspectes —entre d'altres— importantíssims per al desenvolupament i la modernització d'Espanya, és de justícia recordar que Figuerola a més de ser un estudiós profund i un polític extraordinari, gaudeix d'una biografia senzillament excepcional, com hem resumit en el quadre 1.

Laureà Figuerola va ser un avançat a la seva època i un gran innovador. I, com tots els innovadors, fou un impertinent incòmode, però necessari. I valent. Un tipus de personatges gràcies als quals les societats avancen. La seva valentia quedà plenament demostrada quan només tenia vint-i-sis anys, just abans del bombardeig de Barcelona el desembre del 1842. Recordem que l'any 1840, en ocasió de la dimissió de la reina Maria Cristina com a regent i del nomenament del general Espartero com a tal, la Junta de Barcelona va iniciar simbòlicament l'enderrocament de la Ciutadella, que va ser desaprovat pel Govern. En conseqüència, el capità general de Catalunya, el general Van Halen, va destituir la Junta i perseguí els que havien iniciat aquest enderrocament. Això va provocar un fort descontentament entre la població, que es va agreujar amb la política lliurecanvista d'Espartero i l'exigència de quintes regulars per reclutar soldats. Per tot això, va esclatar la revolta de Barcelona l'any 1842, durant la qual s'atacà la guarnició de les Drassanes i de la Ciutadella, assetjant-les i forçant-les que es rendissin i lliuressin les armes als que havien participat en la revolta. Per sufocar aquesta revolta, el general Van Halen va amenaçar amb el bombardeig de la ciutat des de Montjuïc.

El nostre homenatjat fou membre i secretari de la comissió que negocià amb Van Halen a finals de novembre de 1842 per tal d'evitar aquest bombardeig, i va estar present fins a l'última reunió, posant en perill la seva pròpia vida,² mentre que molts altres, com per exemple el mateix president de la comissió negociadora, el Baró de Maldà, van desaparèixer fent *mutis por el foro*. El dia 2 de desembre, els tres únics membres de la comissió que quedaven s'adreçaren al general mitjançant un escrit que es reproduïx en el quadre 2, que, com es pot veure, mostra clarament el tarannà de Laureà Figuerola i dels seus dos únics companys: l'abat Zafont i el diputat provincial Giberga. Per fortuna, la vida els va durar més dels «dos minuts» que ells mateixos es vaticinaven, però l'endemà

2. Segons explica Jordi Rubió i Ballester, net de Joaquim Rubió i Ors, en l'estudi «Sobre Laureà Figuerola als anys de la nostra Renaixença», publicat a *Recerques* l'any 1970.

QUADRE 1

**Laureà Figuerola i Ballester
(1816-1903)**

- 1816 Neix a Calaf (l'Anoia), el 4 de juliol.
- 1823 Es trasllada amb els seus pares a Barcelona, on completa la seva instrucció primària i on, posteriorment, efectuaria els seus estudis secundaris.
- 1835 Comença els seus estudis de dret a les càtedres de jurisprudència dels Estudis Generals de Barcelona, dependents de la Universitat de Cervera, i aquest any i el següent, com a deixeble d'Eudald Jaumeandreu, assisteix a una sèrie de conferències sobre economia política.
- 1840 Realitza el darrer any de la carrera de dret a la Universitat de Madrid, i assolix el grau de llicenciat en jurisprudència *nemine discrepante*. L'any següent comença a exercir d'advocat a Barcelona.
- 1842 Secretari de la Comissió de la Junta Revolucionària de Barcelona i síndic de l'Ajuntament de Barcelona.
- 1846 Obté el grau de doctor per la Universitat de Barcelona i és nomenat director de l'Escola Normal de Barcelona.
- 1847 Aconsegueix, per oposició, la càtedra d'economia política i dret polític i administratiu de la Facultat de Filosofia de la Universitat de Barcelona.
- 1851 Publica *Estadística de Barcelona de 1849*, un dels estudis pioners més importants sobre el fenomen urbà.
- 1853 Es trasllada a la Universitat de Madrid —on s'installa— per exercir la càtedra de dret polític comparat. El mateix any publica *Elementos de gramática castellana* juntament amb J. Illas, text del qual es varen publicar més de trenta edicions.
- 1854 Pronuncia a l'Academia Matritense de Legislación un discurs sobre «Organización política del Estado» i és elegit diputat per la província de Barcelona, fa un notable paper com a propagandista del lliurecanvisme mitjançant nombrosos discursos i mítings i, aquest any, ingressa en el Partit Progressista.
- 1856 Assisteix al Congrés d'Economistes de Brusseles, acompanyat de Manuel Colmeiro i Gabriel Rodríguez. Soci fundador de l'Asociación Libre de Economía Política.
- 1857 Membre fundador de la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas.

- 1858 És elegit diputat pel districte tercer de Barcelona.
- 1861 Assisteix al Congrès de Lausana sobre el sistema tributari.
- 1861 Llegeix a la sessió del 24 de setembre de la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas una memòria sobre «Filosofia del trabajo».
- 1865 Publica el reconegut article «Cobden moralista», a la *Gaceta Económica*.
- 1867 És elegit president de l'Ateneo Científico y Literario de Madrid, càrrec que ocupa fins al 1869.
- 1868 És nomenat ministre d'Hisenda en el Govern provisional del general Serrano. El 19 d'octubre s'aprova el decret llei pel qual s'implanta la pesseta com a unitat oficial de canvi.
- 1869 El general Prim torna a nomenar-lo per a la cartera d'hisenda l'1 de novembre i surt electe diputat en les Corts Constituents per Àvila.
- 1871 És elegit senador per Madrid.
- 1872 És nomenat president del Senat.
- 1876 Fundador de la Institución Libre de Enseñanza i primer president d'aquesta.
- 1879 Publica *La reforma arancelaria de 1869*, estudi minuciós de comerç exterior del període 1872-1876. Amb aquest estudi justifica les mesures conegudes com a «aranzel Figuerola», que tant d'enrenou varen provocar.
- 1885 Regidor de l'Ajuntament de Madrid, pel districte de La Latina.
- 1893 Pronuncia un discurs sobre «El socialismo en Suiza y Francia», a la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas.
- 1896 Soci de mèrit de la Real Academia de Jurisprudencia y Legislación.
- 1898 És nomenat president de la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas, càrrec que ocupa fins a la seva mort.
- 1903 Mor a Madrid, el 28 de febrer, als vuitanta-sis anys.

Pertinença a altres institucions

- President de la Comissió de Codis d'Ultramar.
- Membre de la Reial Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona.
- Acadèmic honorari de les acadèmies de Jurisprudència de Saragossa i Granada.
- Membre de la Societat de Geografia i Estadística de Berlín.
- Soci honorari del Cobden Club de Londres.
- Soci honorari de la Societat d'Economia Política de París.

al matí començava el mortal bombardeig des de Montjuïc. Les cròniques parlen d'un bombardeig que va durar deu hores i que va afectar uns quatre-cents edificis. Probablement, el mateix on Laureà Figuerola tenia, l'any 1841, el seu bufet particular, el del seu pare i, probablement, l'habitatge de la família hauria pogut ser danyat, ja que la casa corresponent al número 7 del carrer Nou de la Rambla —aleshores Conde del Asalto— data de maig de 1844 i l'edifici anterior no hauria estat substituït, tenint en compte que el carrer es va obrir l'any 1788 i tan sols tindria uns cinquanta anys de vida en aquell moment.

L'any 1843, Barcelona es va venjar del regent mitjançant una revolta al mes de juny. Figuerola, síndic llavors de l'ajuntament, va ser un dels qui signaren la proclama anunciant la revolta a Reus de Prim i de Milans.

QUADRE 2

Excmo. Sr.:

Por el parlamento que ha enviado V. E. habrá recibido los impresos que se habían publicado esta mañana. A esta hora de las dos de la tarde debíamos saber la contestación definitiva de los comandantes de Milicia y alcaldes de barrio. La fatal campaña del somatén ha alarmado la ciudad y ha impedido la reunión, huyendo la mayoría de los comandantes y alcaldes, y ni menos ha sido dable leer el oficio de V. E. Cuatro vocales, tres alcaldes y un comandante han sido los únicos que se han reunido anticipadamente. La Junta ha cesado ya y Barcelona está en la anarquía. Los que firman no saben si su vida durará dos minutos.

A las dos y cuarto de la tarde del 2 de diciembre de 1842.

Juan de Zafont - Antonio Giberga - Laureano Figuerola

Barcelona desagraïda

En aquest punt és necessari denunciar el fet que, actualment, l'Ajuntament de Barcelona continua honorant la memòria del que va ordenar el bombardeig de la ciutat des de Montjuïc,³ amb un carrer i un passatge que tenen per nom un

3. Malgrat que el general Van Halen ho desmentí posteriorment al seu «diari», la *Gran enciclopè-*

dels seus títols nobiliaris (Duc de la Victòria), mentre que no ha reparat el fet que per part del primer consistori franquista es desposseí un carrer del nom de Laureà Figuerola, un jove polític que, com hem dit, a l'edat de vint-i-sis anys, va posar en perill la seva vida tractant d'evitar-ho.

Efectivament, el 8 de febrer de 1917, l'Ajuntament de Barcelona, dominat per la Lliga Regionalista, va acordar substituir el nom d'un dels dos carrers anomenats Tibidabo, el de l'aleshores ja barri de Gràcia —que s'anomenava així des de quan era municipi independent—, pel de Laureà Figuerola. Com és sabut, l'ajuntament franquista de després de la Guerra Civil no tan sols va castellanitzar tots els noms dels carrers barcelonins, sinó que moltes vegades ja havia canviat el mateix nomenclàtor i havia fet desaparèixer tots els noms posats durant la República i, fins i tot, els rètols tradicionals com Diagonal, Corts Catalanes, etc. Doncs bé, el 7 de juliol de 1942, també va decidir canviar el nom de Laureà Figuerola i substituir-lo pel de Nil Fabra, un corresponsal català a Madrid del *Diario de Barcelona*, que també va morir el 1903, i encara manté la placa amb el seu nom en el carrer on figurà, durant vint-i-cinc anys, el de Figuerola, que avui disposa tan sols d'una placeta exigua, estranya (en forma de bumerang, on el tros inicial és senzillament pur asfalt per on circulen els vehicles!) i molt abandonada, entre els carrers Balmes i Bertran, encara que en cap lloc es recull el seu nom de pila.⁴ Sincerament, molt poca cosa donada la importància del personatge per a Barcelona.

Figuerola i el parc de la Ciutadella

I entre els motius pels quals Barcelona li deu molt a Laureà Figuerola figura el de la cessió a la ciutat, per part del Govern central, de l'actual parc de la Ciutadella, que encara que s'atribueix al general Prim (en honor del

---

dia catalana afirma que aquest bombardeig va ser ordenat per Espartero. En tot cas, és clar que va ser, com a mínim, consentit i aprovat per aquest.

4. Al carrer Sinaí, núm. 2 del barri d'Horta hi ha una masia Figuerola, on una placa diu que va pertànyer al comte de Figuerola «ministro del gabinete de don Juan Prim (1868)». Evidentment és una confusió, ja que el ministre fou Laureà Figuerola i el comte de Figuerola no hi tingué res a veure: pertanyia a una saga de militars que obtingueren el títol el 1718 per concessió de Carles VI. Actualment, la masia Figuerola alberga el Museu Palmero. D'altra banda, el rector de la parròquia de Sant Genís dels Agudells afirma que Laureà Figuerola està enterrat en el seu cementiri. En realitat, Laureà Figuerola fou, i està, enterrat al cementiri de Girona, a la tomba de la seva esposa, com recorda el professor Costas en la seva primera intervenció en aquest cicle i jo mateix aclareixo en la meua presentació del quart homenatge que tingué lloc a Barcelona el 13 de desembre de 2001.

qual s'alça una esplèndida estàtua eqüestre a l'interior del parc), no hi ha cap dubte que darrere d'aquesta donació s'endevina la llarga mà de Laureà Figuerola.

Per comprendre la importància de la figura de Laureà Figuerola pel que fa al lliurament a la ciutat de Barcelona dels terrenys procedents de la demolició de la Ciutadella, ens hem de remuntar a la cessió de l'anomenat *Sitio del Buen Retiro* a l'Ajuntament de Madrid per tal de fer-ne «el parque de Madrid», segons consta en un decret de 6 de novembre de 1868. I és bo comentar-ho per dos motius. En primer lloc, perquè aquest decret de cessió el signa Laureà Figuerola com a ministre d'Hisenda i ningú més (el general Prim, en aquell moment, era únicament i exclusivament ministre de la Guerra). En el preàmbul de l'esmentat decret, amb l'habitual sentit didàctic que Figuerola encara conserva en aquesta època del seu recent i anterior càrrec de catedràtic d'universitat, explica per què s'efectua aquesta cessió. Diu que Madrid, com totes les grans capitals, i amb més motiu per la gran densitat de la seva població, necessita parcs on el veïnat pugui esbargir-se i respirar aire pur; i que el veïnat de Madrid troba a faltar els parcs oberts d'altres capitals d'Europa (una vegada més es transparenta el desig de Laureà Figuerola d'apropar-nos, en qualsevol de les seves facetes, a la realitat europea). I, en segon lloc, perquè aquí (recordem que no intervé Prim) també s'especifica que l'Ajuntament de Madrid no podria dedicar cap part de la seva superfície a la construcció de barris, illes o cases aïllades. És a dir, el cedeix perquè sigui destinat exclusivament a parc.

Tretze mesos més tard, Laureà Figuerola signa, en qualitat de ministre d'Hisenda, i aquesta vegada acompanyant la signatura del general Francisco Serrano, com a regent del Regne, un nou decret —que per la seva importància per als barcelonins el reproduïm al quadre 3— pel qual se cedeix gratuïtament a l'Ajuntament de Barcelona el solar de la Ciutadella per fer, en aquesta ocasió, el gran parc de la Ciutat Comtal.

I és de remarcar l'article tercer que, en aquest cas, és molt més dur encara que l'equivalent del de Madrid. Ens referim a la prohibició de construcció futura que Figuerola volgué deixar ben clar, tant pel que fa al parc del Retiro com al parc de la Ciutadella. En aquest últim, d'una manera encara més taxativa, ja que en el Pla de l'Eixample de Barcelona del seu molt bon amic Ildefons Cerdà,⁵ aprovat i

5. La bibliografia extraordinària del qual, escrita pel professor Estapé com a introducció del tercer volum de la *Teoría general de la urbanización*, publicada per l'Instituto de Estudios Fiscales el 1971, acaba de reeditar-se en edició independent sota el títol *Vida y obra de Ildefonso Cerdà* (Barcelona, Península, maig 2001).

imposat per un decret de 31 de maig de 1860 des de Madrid, s'havien dibuixat il·les estàndard de l'Eixample sobre més de dues tercers parts de l'actual parc de la Ciutadella.

QUADRE 3

NUM. 353. DOMINGO 10 DE DICIEMBRE DE 1860.

Gaceta de Madrid

— D. FRANCISCO SERRANO Y DOMINGUEZ, REGENTE DEL REINO por la voluntad de las Cortes Soberanas á todos los que las presentes vieren y entendieren, salud: Las Cortes Constituyentes de la Nación española en uso de su soberanía decretan y sancionan lo siguiente:—

Artículo 1.º Se cede gratuitamente al Ayuntamiento de Barcelona, el solar resultante de la demolición de la fortaleza llamada Ciudadela de aquella capital, que mide una extensión superficial de 608.807 metros para ensanche de la vía pública y con destino á parques y jardines que sirvan de recreo y esparcimiento al vecindario; entendiéndose esta cesion con las condiciones siguientes:

1.ª Que todos los gastos de demolición hechos y por hacer corresponden á la corporación municipal.

2.ª Que el Ayuntamiento acepta la responsabilidad de indemnizar á los propietarios que en forma legal justificasen tener derecho á ello.

3.ª Que el Ayuntamiento tambien se compromete á construir por su cuenta el cuartel ó cuarteles que sean necesarios para alojar el número de soldados de ordinaria dotación de la Ciudadela.

Art. 2.º Si para regularizar y embellecer el parque utilizase el Ayuntamiento alguna pequeña parte para la edificación, que nunca excederá de 53.000 metros, deberá satisfacer al Estado por vía de cánón el uno y medio por 100 del precio á que vendiese la porción edificable.

Art. 3.º En cualquier tiempo en que el terreno destinado á parque ó á vía pública cambiase de objeto ó aplicación, renacerán para el Estado todos los derechos que le corresponden para disponer del solar concedido en la forma prevenida en la ley de 9 de Junio último.

De acuerdo de las Cortes Constituyentes se comunica al Regente del Reino para su promulgacion como ley.

Palacio de las Cortes diez de Diciembre de mil ochocientos sesenta y nueve.—Nicolas María Rivero, Presidente.—Manuel de Llano y Pérsi, Diputado Secretario.—El Marqués de Sardoal, Diputado Secretario.—Julian Sanchez Ruano, Diputado Secretario.—Francisco Javier Carratalá, Diputado Secretario.

Por tanto:

Mando á todos los Tribunales, Justicias, Jefes, Gobernadores y demás Autoridades, así civiles como militares y eclesiásticas de cualquier clase y dignidad, que lo guarden y hagan guardar, cumplir y ejecutar en todas sus partes.

Dado en Madrid á diez y ocho de Diciembre de mil ochocientos sesenta y nueve.

FRANCISCO SERRANO.

El Ministro de Hacienda,
LAUREANO FIGUEROLA.

Dues diferències encara més respecte al cas del parc del Retiro són de ressaltar:

a) L'Ajuntament barceloní es responsabilitzà d'indemnitzar els propietaris que, de forma legal, justificassin tenir aquest dret, en una referència clara als propietaris que van ser expropiats l'any 1714, és a dir, més de cent vint-i-cinc anys abans per Felip V.

b) L'Ajuntament es comprometé a construir *pel seu compte* la caserna o les casernes que fossin necessàries per allotjar el nombre de soldats que encara hi

havia a la Ciutadella, un assumpte en el qual sí que es notà la intervenció del general Prim que, a més de president del Consell de Ministres, continuava sent ministre de la Guerra. D'aquesta manera aconseguia que l'Ajuntament li cedís terrenys *ad hoc* i, damunt, li construís unes casernes amples i modernes, a canvi d'uns edificis militars obsolets i en mal estat de salubritat i que serien derruïts a l'interior de la fortalesa.

La discutida catalanitat de Figuerola

A continuació, vull fer una referència obligada sobre la discutida catalanitat de Laureà Figuerola, una qüestió que també va afectar l'altre gran prohoms il·lustre del segle XIX amb qui Barcelona té un deute perenne, l'esmentat «pare de l'urbanisme» Ildefons Cerdà (de qui Laureà Figuerola era, com ja hem dit, un gran amic, i fins i tot fou el seu marmessor). Començaré per dir que a la nota necrològica de Figuerola publicada el dilluns 9 de març de 1903 a *La Vanguardia*, nou dies després de la seva mort, es destaca la seva «enteresa veritablement catalana». I val la pena afegir-hi que no es tracta d'una simple noteta recordatori posada entre altres necrològiques, sinó que és un escrit llarg dels que, sota el títol «La semana en Barcelona», publicava cada set dies al rotatiu dels Godó un catalanista de pro com Josep Roca i Roca (Terrassa, 1848 - Barcelona, 1924). Aquest va ser un escriptor, periodista i polític molt destacat a la seva època i un actiu catalanista des de molt jove. La seva biografia ens ho confirma: secretari de redacció de *Lo Gai Saber*, redactor del *Calendari Català*, director durant trenta anys (1871-1901) de *La Campana de Gràcia*, director durant altres trenta anys (1878-1908) de *L'Esquella de la Torratxa*, organitzador dels Jocs Florals de Barcelona... Com a polític, als vint-i-dos anys va contribuir a fundar l'organització La Jove Catalunya, i així continuà militant activament de manera que fins i tot, als seixanta-un anys, va ser regidor de l'Ajuntament de Barcelona.

Amb aquest bagatge tan breument condensat com conegut, crec que la seva opinió sobre la catalanitat de Laureà Figuerola té molt de pes. En les seves pròpies paraules, encara hi afegiré que «pese a su amor a Cataluña, estuvo a la sazón en desacuerdo con las corrientes proteccionistas que aquí predominaban [...] Figuerola sacrificaba su popularidad a sus ideas, pero aun sus enemigos más apasionados no pusieron nunca en duda la sinceridad con que las profesaba». Encara més, si bé «su bufete de abogados fue durante muchos años uno de los primeros en Madrid [...] en su casa, templo donde se albergaban todas

las virtudes domésticas, se hablaba siempre en catalán y quien lo hablaba tenía la seguridad de ser bien recibido».

El mateix Josep Roca i Roca, sota el pseudònim de *P. del O.*, va publicar articles en el mateix sentit, tant a *La Campana de Gràcia* com a *L'Esquella de la Torratxa* (en aquesta, textualment: «[...] català il·lustre, pensin el que vulguin els que durant algun temps el tingueren per enemic de Catalunya [...]»). I no cal dir que de la defunció de Laureà Figuerola es feren ressò tots els mitjans de comunicació catalans de l'època, a més dels esmentats: *Correo Catalán*, *Noticiero Universal*, *Diario de Barcelona*, *El Diluvio*, *Diario Oficial de Avisos de Barcelona*, etc.

Però hi ha molts més testimonis sobre la seva catalanitat que, interessadament, li va ser negada per molts coetanis catalans. Així, R. N. Comas, en un recordatori publicat al *Calendari Català* l'any 1904, afirma textualment que Figuerola «no va perdre mai l'hàbit de parlar la llengua nadiua». Jordi Rubió i Ballester, en el seu estudi sobre el Laureà Figuerola de l'època de la Renaixença,⁶ afirma que encara que «va viure més anys a Madrid que a Catalunya i les seves activitats d'economista i de polític el lligaren molt a la vida oficial d'Espanya, però sempre va tenir present no solament el comerç i la indústria, sinó també la vida de la cultura a Catalunya». Rubió i Ballester continua dient: «No tots els que sentien la commoció de tal despertament (històric, polític i literari de Catalunya, segons definició de Víctor Balaguer, l'any 1866) tenien qualitats per a excel·lir com a escriptors en la llengua materna, però no hi ha dubte que tots els qui desitjaven el despertament esdevenien afiliats a la Renaixença.» I per a l'autor de l'estudi, no hi ha cap dubte que Laureà Figuerola era un d'aquests homes.

El catalanisme de l'època, representat per la Lliga Regionalista, que va fer elogiosos comentaris a través del seu conegut mitjà de comunicació *La Veu de Catalunya*, s'ocupà de la notícia del seu traspàs al llarg de l'edició del matí del dia 1 de març de 1903, de l'edició de la tarda d'aquest mateix dia, de l'edició del matí i de l'edició de la tarda del dia 2 de març i de l'edició del matí del dia 3 de març, i va qualificar Figuerola, en alguns dels seus textos, d'il·lustre expert en finances i d'insigne economista. Recordem que, el 1903, el director de *La Veu de Catalunya* era Enric Prat de la Ribera, que pocs anys més tard seria el primer president de la Mancomunitat de Catalunya.

La llista de referències podria ser encara més llarga, però la coneguda recomanació *gracianiana* ens obliga a escurçar-les. Acabaré dient tan sols que Joaquim Rubió i Ors va ser company de joventut de Laureà Figuerola i van quedar

6. Segons explica Jordi Rubió i Ballester en l'estudi ja esmentat «Sobre Laureà Figuerola als anys de la nostra Renaixença», publicat a *Recerques* l'any 1970.

amics per a la resta de les seves vides. Per això, no és d'estranyar que, com diu el seu net, «Figuerola estava al corrent de la publicació de les poesies del *Gaiter del Llobregat* al *Diario de Barcelona*, i no ignorava el nom del poeta que es dissimulava sota aquell pseudònim. S'interessava per la frescor amb què el *Gaiter* escrivia en *lengua provençal* i sabia *engalanarla y remozarla* [...]. El provençal o el llemosí eren el nom poètic de la llengua dels trobadors catalans, és a dir, dels *troveros*, com Figuerola anomenava Rubió i Ors.»

El testimoni directe del mateix Figuerola

Finalment, a més d'aquestes manifestacions de terceres persones, tenim el testimoni directe del mateix Figuerola que, per exemple, en una carta que escriu des de Madrid a Joaquim Rubió i Ors, diu: «[...] tu última *gayterada* me ha sido pedida por muchos catalanes [...]», referint-se a l'oda «Barcelona» publicada al *Diario de Barcelona* el 2 de febrer de 1840, que, fins aleshores, només publicava en castellà. Quan era ministre d'Hisenda del Govern provisional i ja feia prop de setze anys que estava instal·lat definitivament a Madrid, on era àmpliament conegut en els ambients universitaris, culturals i polítics, a les Corts Constituents, a la sessió del 3 de maig de 1869, en un ambient en què aquesta afirmació no contribuiria precisament a apaivagar els ànims, va dir ben clar i ben alt: «[...] por la consideración de ser catalán, unida a la de tener allí residiendo a mi familia [...]».

Segurament tothom sabia que era català. El que cal subratllar és el seu interès en deixar ben clar que no és un de tants que se senten madrilenys havent nascut a *províncies*, més o menys desarrelats, sinó que, en afegir que a més té la família resident a Catalunya, ve a declarar que els seus vincles amb Catalunya són forts i vius, com així era. Efectivament, en una intervenció feta el 7 de març de 1899 a la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas, precisament sobre «La unidad de Cataluña con el resto de España», diu: «[...] yo recuerdo la humillación de mi país [...]», referint-se a Catalunya com aquest. En realitat, tot el discurs és un al·legat contra allò que avui s'entén com «separatisme castellà».

Els arxius de la Corona d'Aragó i els Papers de Salamanca

Encara més. Ara que està d'actualitat el tema del trasllat dels famosos Papers de Salamanca, val la pena ressenyar que el 23 de gener de l'any 1856, a la Reial

Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, es va celebrar una sessió ordinària en què es donava compte que existia un projecte a les Corts pel qual es dictaminava efectuar la concentració a l'Escorial dels arxius generals «de Simancas, Galícia, València, Mallorca i Aragó». En aquesta sessió, la Reial Acadèmia acordava elevar l'escrit a les Corts per demanar que aquesta concentració no s'efectués. Doncs bé, *dos dies abans* d'aquesta reunió, Laureà Figuerola, encapçalant un grup de set diputats, ja havia presentat a les Corts un escrit en què demanava el mateix, segons consta al *Diari de Sessions*.

Assabentada d'aquest fet, la Reial Acadèmia de Bones Lletres, en sessió de 9 de febrer, posava en coneixement dels reunits que abans d'haver-se rebut a les Corts l'escrit que aquesta va elevar en contra de l'esmentada concentració d'arxius a l'Escorial, ja havia estat rebutjat el desgavellat projecte, «havent contribuït a aquest feliç resultat l'acadèmic Laureà Figuerola i alguns altres diputats». Queda clar que el que fins ara ningú no ha aconseguit en el cas dels Papers de Salamanca, Laureà Figuerola ho va aconseguir, evitant el trasllat i concentració a l'Escorial, entre d'altres, dels nostres arxius de la Corona d'Aragó.

Un personatge clau per a la modernització d'Espanya...

Fins aquí alguns aspectes de la personalitat de Laureà Figuerola que, al meu entendre, serveixen simplement per complementar els molts més que van ser tractats a bastament pels ponents que varen participar en l'Homenatge a Laureà Figuerola amb motiu de la desaparició de la pesseta. L'ampli ventall de temes que va tractar al llarg de la seva vida, la valentia amb què va afrontar moments realment perillosos per a ell, la capacitat per encaixar crítiques i menyspreus, sobretot per part dels seus mateixos conciutadans, fan de Laureà Figuerola un personatge clau per a la modernització d'Espanya, avançat un segle a l'acceptació per tothom de les seves idees i dels seus actes. I com afirmava l'acadèmic Gumersindo de Azcárate a la sessió recordatòria que, el 18 de gener de 1910, va dedicar la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas a Figuerola: «Si se me preguntara a quién de los vivos se parecía, tendría que contestar que a nadie. Y es que por el vigor de su espíritu, la energía de su carácter, lo inflexible de su conducta, lo férreo de su voluntad, me hacía el efecto de un hombre de una pieza, el hombre de la línea recta, diría yo. Mostrábase siempre el vigor y la energía de su espíritu en el pensar, en el querer, en el sentir. En el pensar, porque lo característico de D. Laureano era la fuerza del razonamiento, la lógica inflexible con que discurría. No era un erudito; era

un pensador. Era de los que creen que a veces se iría ganando pensando más y leyendo menos.» Per acabar dient: «¿Qué hizo Figuerola en toda su larga vida? Servir a las ideas, a la patria y a la libertad, ser esclavo del deber y conservar, a través de tan laboriosa vida, desarrollada en tan accidentado medio social, puro el corazón y limpias las manos.»

...que recuperem un segle més tard

Un segle ha estat, més o menys, el temps durant el qual ha romàs absolutament oblidat, amb puntuals, comptades i poc divulgades excepcions. Per això, amb motiu de la desaparició de la pesseta, un grup de persones lligades o vinculades a la comarca de l'Anoia no volíem que cent anys després se'ns fes de nou el retret que José Zulueta feu el 1903, just després de la mort de Figuerola, dient que, mentre a Madrid s'havien dedicat merescuts tributs als talents, mèrits i virtuts de Figuerola, a Barcelona el seu decés havia passat pràcticament desapercebut.⁷ I així havia estat, com acabem de dir, pràcticament durant cent anys. Posats mans a l'obra i constituïda la comissió organitzadora, el projecte rebé, naturalment, el suport de l'Ajuntament de Calaf i dels seus successius i entusiastes alcaldes, Francesc Cribillers Riera i Josep Casulleras Closa. A més, es va constituir una associació *ad hoc*, mitjançant la qual més d'un centenar de personalitats de la societat civil catalana donaren suport, aquesta vegada amplíssim i representatiu, als actes d'homenatge.

Els actes d'homenatge se celebraren en tots i cadascun dels llocs on Figuerola havia viscut al llarg de tota la seva vida i havia adquirit els seus coneixements i desenvolupat les seves activitats. Totes les institucions en les quals, per un o altre motiu, havia estat o bé havia actuat d'una forma activa com a membre, president, secretari i, fins i tot, en alguns casos molt significatius, com a fundador, i algunes més modernes que no existien a la seva època, però del mateix tarannà que aquelles, acceptaren ser patrocinadores del cicle d'actes a desenvolupar, successivament i cada mes, a Calaf, Barcelona, Madrid i, novament, Barcelona, en el quadrimestre setembre-desembre de 2001.

I per dur a terme aquesta ingent tasca, es va comptar amb un extraordinari comitè d'honor, presidit per S. M. el Rei Joan Carles I, i els presidents del Govern central i del Govern català, així com dels actuals estadants de les institucions a les quals Laureà Figuerola va estar vinculat en vida.

7. *La Vanguardia* (9 març 1903).

No puc, ni vull, acabar sense donar les gràcies més expressives a totes i cadascuna de les persones que, amb la seva acceptació i el seu ajut, van donar el suport més ample possible perquè, des de la societat civil catalana, els actes poguessin dur-se a terme amb un èxit total, responent positivament a la crida per la constitució de la dita associació *ad hoc*. I, en especial, als meus companys de la comissió organitzadora que, des del principi, ja es van entusiasmar amb la idea i en tot moment han aportat les seves valuoses opinions per al bon fi del projecte. Vull manifestar també ben clarament el meu agraïment més pregon a tots els ponents, moderadors i presidents dels actes que d'una forma absoluta-ment desinteressada els feren possibles, amb serietat i rigor. Veritablement, sense ells, sense els seus coneixements i sense l'aportació del seu valuós temps, no haurien tingut lloc.

Com és obvi, l'organització d'un projecte de les característiques del que ens ocupa comporta un inevitable cost econòmic. I aquest fou cobert per una sèrie d'entitats i empreses que, des de Catalunya i Madrid, compregueren immediatament la importància del tema i aportaren la seva desinteressada contribució financera. Dono les gràcies més sinceres, doncs, a Agrupació Mútua, Bankpime, Banc Sabadell, Caixa Catalunya, la Caixa, Datadiar.com, Fundació Enciclopèdia Catalana, Immobiliària Colonial, Gas Natural, Grup Agbar i Terra Networks. També, l'Ajuntament de Calaf, l'Institut d'Estudis Catalans, la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas i el Fomento del Trabajo Nacional aportaren les seves instal·lacions i el personal adient per aixoplugar i fer viables cada un dels actes celebrats.

Finalment, em plau deixar constància de la impagable col·laboració d'unes persones concretes que, al llarg de pràcticament quatre anys, m'han ajudat molt. Així, haig de citar Helio García Marcet. Mig segle d'ininterrompuda amistat em permeten afirmar sense embuts que és un col·laborador excepcional: ho troba tot! I, a més, amb moltíssima cura i sense deixar-se un detall. També Josep Armadàs Villalonga hi ha posat el coll, com és habitual en ell, amb lleialtat total i amb infinita capacitat de treball. Jordi Pascual Escutia, un altre vell amic, la finesa investigadora del qual com a historiador ha estat posada a prova una vegada més. Un altre historiador que tinc ben a prop meu, Òscar Jané Checa, hi ha donat un bon cop de mà a última hora. Conxita Mas Corbí, autèntica ànima *calafina* del projecte. José Luis García López, veritable *pont diplomàtic* amb alguna gent de Madrid disgustada perquè veia com el tema es pensava i s'organitzava, es feia, en suma, sense el seu protagonisme i en terres per a ells llunyanes i, fins i tot, en algun cas, estranyes: des de Calaf (l'Anoia, Barcelona), per recuperar la immensa figura del seu fill més il·lustre i per

donar-la a conèixer arreu d'Espanya, sense la «normal i sembla, a vegades, imprescindible» participació dels polítics i de les autoritats corresponents. María José Allut Plata, a qui trenta anys d'experiència desentrellant els meus manuscrits li han permès fer-ho una vegada més, amb la seva proverbial eficàcia i una discreció a tota prova. I, finalment, Josep C. Vergés, que es va comprometre a fer possible el petit miracle que el llibre fos publicat i sortís al carrer exactament el dia del centenari de la mort de Laureà Figuerola: el 28 de febrer de 2003.

A tots ells, moltíssimes gràcies!

Cronologia de la pesseta

Efemèrides d'una llarga vida de 133 anys

- 1868 D'acord amb els principis de la nou creada Unió Monetària Llatina, el 19 d'octubre, s'aprova per decret que la pesseta, de 100 cèntims, es converteixi en tots els dominis espanyols en la unitat oficial monetària, amb Laureà Figuerola de ministre.
- 1869 S'encunya la primera pesseta de 5 g de plata, de 835 mil·lèsimes de llei. A l'anvers hi figura la matrona Hispània, recolzada sobre els Pirineus, amb una branca d'olivera a la mà dreta; i al revers, l'escut reial. Hi figura la inscripció «Gobierno Provisional». El 21 de gener es posen en circulació 592.392 unitats. Al cap de pocs mesos, en la segona encunyació, desapareix la referència a «Gobierno Provisional» i se substitueix per la d'«Espanya».
- 1872 Circula el primer segell de correus d'1 pesseta, emès per Espanya, amb l'efígie d'Amadeu I.
- 1883 Se suspèn la convertibilitat en or dels bitllets del Banc d'Espanya, amb la qual cosa s'entra, prematurament, en fase de diner fiduciari i la cotització de la pesseta en els mercats de divises comença de fluctuar en funció de la balança de pagaments. Es crea el Comitè Interventor de Canvis.
- 1888 S'encunya el duro «pelón», amb l'efígie d'Alfons XIII, nadó.
- 1890 L'or ha desaparegut d'Espanya i només queda el de les caixes del Banc d'Espanya.
- 1892 S'encunyen les pessetes «bucles» (Alfons XIII, quan tenia cinc anys).
- 1893 Es duplica la massa de bitllets en circulació en menys de deu anys i, en un clima d'inflació, es produeix una progressiva depreciació de la pesseta en els mercats mundials.

- 1896 S'encunyen les pessetes «tupés» (Alfons XIII, quan tenia nou anys).
- 1903 El projecte de llei per al «saneamiento de la moneda» de Fernández Villaverde fa evolucionar favorablement la cotització de la pesseta.
- 1914 La circulació fiduciària és de 1.900 milions de pessetes.
- 1920 Poc després d'haver finalitzat la Primera gran Guerra Mundial, la circulació fiduciària assoleix els 4.300 milions de pessetes.
- 1923 Després de l'anterior caiguda vertiginosa, la pesseta es torna a consolidar, tot i que els problemes econòmics fan inviable l'adaptació al desitjat patró or internacional.
- 1926 S'enforteix la cotització per l'afluència de capital estranger.
- 1928 Atès el caràcter especulatiu del capital estranger, la seva precipitada fugida provoca una altra vertiginosa caiguda del valor de la pesseta.
- 1929 Es crea la Comissió «Flores de Lemus» per estudiar la implantació del patró or.
- 1931 Aquesta situació, la gran depressió mundial de 1929 i la inestabilitat política, origina la pèrdua de les reserves d'or a la fi de l'any, i s'inicia una etapa de gran marasme financer. La cotització de la pesseta baixa a la meitat de la seva paritat amb el dòlar.
- 1933 Després de la devaluació del dòlar a la primavera, la pesseta pateix un altre fort *shock*, aquest cop apreciant-se, i, encara que massa tard, es fixa el seu tipus de canvi. S'encunya la darrera pesseta de plata, amb imatge anàloga a la de la pesseta de 1869.
- 1936 Es trenca «el bloc de l'or» i comença la Guerra Civil: dos governs, dues pessetes diferents; i una altra guerra incruenta però molt desestabilitzadora: dos Bancs d'Espanya, un a Madrid i l'altre a Burgos; i dues inflacions, una a la zona republicana i l'altra a la nacional. Es produeix el bloqueig de dipòsits bancaris i s'eleva la velocitat de circulació i, lògicament, la inflació es fa galopant. El Govern republicà prohibeix la tinença i circulació de bitllets nacionals. Per la seva banda, el Govern nacional, per decret llei de 12 de novembre, no reconeix la validesa dels bitllets posats en circulació pel Govern republicà després del 18 de juliol.
- 1937 S'encunya la moneda d'1 pesseta de Negrín, de llautó, del Govern republicà. Aquest canvi de metall de la pesseta va originar el color daurat de la moneda que, juntament amb la imaginació popular, va atorgar el color ros a la llarga cabellera del retrat femení que hi figurava. Des d'aleshores, de la pesseta se'n va començar a dir *rubia*. El 12 d'octubre s'emet una pesseta nacional en paper i una altra de republicana que només indica el seu any d'emissió. Així mateix, s'imprimeixen bitllets i s'encunyen, major

- ritàriament, monedes d'una pesseta a Arahàl (Sevilla), Astúries i Lleó, Arenys de Mar, l'Ametlla del Vallès, Nulles, Euskadi, Ibi, Menorca, Santander, Palència i Burgos, Segarra de Gaià...
- 1939 En acabar la Guerra Civil, la pesseta republicana gairebé no tenia valor. El nou règim retira totalment la moneda de plata; atorga als bitllets del Banc d'Espanya, per primera vegada, ple poder alliberador com a mitjà legal de pagament, i la pesseta passa a estar totalment sotmesa al Ministeri d'Hisenda i a l'Institut Espanyol de Moneda Estrangera (IEME). Són hores molt atziagues.
- 1944 S'encunya la coneguda pesseta «rubia», que tanta difusió va tenir des d'aleshores.
- 1959 S'esgoten les reserves de divises i s'inicia una nova era amb el Pla d'estabilització, en el qual es fixa la paritat oficial en 60 pessetes per dòlar.
- 1967 Es fixa una nova paritat en 70 pessetes per dòlar.
- 1968 S'inicia una espiral inflacionista mundial que, el desembre de 1973, a Espanya arriba a ser del 14 %.
- 1973 El Banc d'Espanya estrena nova estratègia fixant uns objectius anuals de creixement del volum de diner en circulació, i la política monetària es converteix en clau de l'econòmica.
- 1975 S'encunya la pesseta amb l'efígie de Joan Carles I, per primer cop.
- 1976 Es devalua la pesseta un 10 %.
- 1977 La inflació —un preu a pagar per una transició política pacífica— arriba gairebé al 25 %. Es devalua la pesseta un 20 %.
- 1982 Es torna a devaluar un 8 %. Els espanyols observen esfereïts com els seus estalvis perden poder adquisitiu acceleradament.
- 1989 S'anuncia l'entrada de la pesseta en el mecanisme del Sistema Monetari Europeu (SME), a un canvi de 65 pessetes per marc i una banda de fluctuació del 6 % (banda ampla).
- 1993 S'amplia fins al 12 % la banda de fluctuació, i la pesseta viu els atacs més ferotges de la seva història davant la fugida precipitada dels capitals estrangers que havien vingut a l'encalç de les altes rendibilitats abans existents. La pesseta es va haver de devaluar quatre vegades fins a un total del 24 % enfront del marc, però es va mantenir dintre de l'SME. Els estalvis continuen depreciant-se a marxes forçades.
- 1994 S'inicien els millors anys de la pesseta, que compta amb un Banc d'Espanya totalment autònom des d'aquest any, fins al punt de poder accedir a la moneda única europea el 1998, complint els famosos requisits de Maas-tricht. És la primera vegada que la pesseta no fa tard.

- 1998 L'últim dia de desembre la pesseta mor d'èxit i deixa de ser, oficialment, la unitat oficial de canvi.
- 1999 A partir de l'1 de gener Espanya canvia de divisa i adopta l'euro, però manté els euros «disfressats de pessetes» a les nostres butxaques.
- 2001 El 27 de març apareixen les últimes monedes en pessetes, de valor facial 2.000, en plata, i 100, tipus «rubia» —l'lastima d'una pesseta forta com aquesta, fa anys!— amb l'efígie del rei Joan Carles I a l'anvers i de la matrona Hispània, tal com es va encunyar l'any 1869, al revers.
- 2002 El 28 de febrer deixà de circular legalment: fou el punt final.